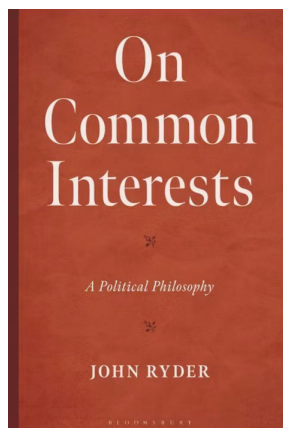

John Ryder:

On Common Interests: A Political Philosophy

London: Bloomsbury Academic 2025, 368 s.

Východiskom knihy je presvedčenie, že súčasná politická filozofia – liberálna, marxistická, deliberatívna či komunitaristická – dospela do štádia konceptuálneho vyčerpania. Ryder nevstupuje do existujúcich sporov ako obhajca jednej z tradícií, ale snaží sa presunúť pole diskusie. Jeho ambíciou je ponúknuť alternatívny model politickej legitimacy, ktorý by sa vyhol kontraktualistickému normativizmu, deliberatívne-racionalizmu, ako aj konfliktualistickým teóriám, zakladajúcim politiku na antagonizme. Výsledkom je pokus rekonfigurovať politickú filozofiu prostredníctvom konceptu spoločných záujmov.

Kniha je rozdelená na dve hlavné časti. Prvá časť polemizuje s teóriami 20. storočia a predstavuje ontologické východiská, druhá formuluje normatívne princípy a ich inštitucionálne implikácie. Autor obhajuje relačnú ontológiu a transakčnú epistemológiu, pričom sa hlási k pragmatistickej tradícii, osobitne k línii reprezentovanej Deweyom. Podobne ako pragmatizmus, odmieta abstraktné racionalistické konštrukcie a tvrdí, že politická filozofia musí vychádzať zo životnej skúsenosti. Politika nie je realizáciou ideálneho modelu, ale stabilizáciou sociálnych vzťahov: „Všetky komunity a spoločnosti... sa vyznačujú určitým stupňom súdržnosti a stability... [ktorá je] umožnená súborom spoločných záujmov medzi ich členmi“ (2025, 182). V tomto zmysle možno Ryderov projekt chápať ako pragmatistickú rekonštrukciu teórie legitimacy pre pluralitné spoločnosti 21. storočia.

Ťažiskom Ryderovej kritiky je demokraticky centrická orientácia väčšiny moderných politických teórií. Liberalizmus podľa Rawlsa, deliberatívna demokracia Habermasa, komunitarizmus a libertarianizmus sú podľa Rydera variantmi jedného širšieho modelu, v ktorom je legitimita odvodená z konsenzu, racionálnej dohody alebo abstraktného individualizmu (kap. 1). Ryder tento predpoklad označuje ako „klam intelektuála“ (2025, 11) – politické zriadenia

nevznikajú primárne prostredníctvom ideálnej racionality, ale prostredníctvom stabilizovaných vzťahov a praktických väzieb.

Ryder zároveň odmieta politický univerzalizmus, najmä v podobe demokratickej „osvety“. Na základe svojho medzinárodného pôsobenia argumentuje, že politická filozofia musí byť koncipovaná tak, aby bola aplikovateľná aj mimo liberálno-demokratického rámca (2025, Preface). Presvedčenie, že všetci dostatočne informovaní jednotlivci musia dospieť k preferencii liberálnej demokracie, považuje za formu západného moralizmu, ktorý sa v extrémnych prípadoch môže premeniť na ideologické ospravedlnenie imperializmu. Oproti tomu obhajuje „politický ekumenizmus“, ktorý však „nie je formou relativizmu. ... Na jednej strane sa zdá jasné, že niektoré politické formy, iné ako liberálna demokracia, môžu svojim občanom ponúknuť podmienky potrebné pre zážitkovo bohatý a zmysluplný život... Na druhej strane sa tiež zdá jasné, že niektoré to nerobia.“ (2025, 86) Liberálna demokracia umožňuje realizáciu základných politických hodnôt, no nie ich jedinečným nositeľom. Ryder sa tak pohybuje medzi liberalizmom a jeho radikálnymi kritikami: je postliberálny v tom, že odmieta univerzalistické ambície liberalizmu, no nie je antiliberálny v schmittovskom zmysle.

Pozitívnym jadrom je téza, že politická legitimita nemá byť založená na jednotnej koncepcii spoločného dobra, ani na permanentnom riešení konfliktov, ale na existencii prekrývajúcich sa súborov spoločných záujmov (kap. 5 – 6). Ako píše: „To neznamená, že existuje jeden spoločný záujem alebo jeden súbor záujmov, ktorý zdieľajú všetci členovia komunity alebo spoločnosti. ... Deskriptčne presný obraz je skôr sieťou prekrývajúcich sa spoločných záujmov alebo niečím ako wittgensteinovská rodinná podobnosť“ (2025, 182). Tieto záujmy vytvárajú sieť stabilizujúcich väzieb medzi skupinami a umožňujú kooperáciu bez úplnej hodnotovej zhody. Spoločné záujmy sú pluralitné; ich dostatočný prienik môže zabezpečiť sociálnu a politickú koherenciu. Ryder sa tým dištancuje od Schmittovej koncepcie „ľudu ako celku“ aj od liberalizmu redukujúceho politiku na agregát preferencií.

Model predstavuje alternatívu medzi konsenzualizmom a konfliktualizmom – na rozdiel od Rawlsa nevyžaduje hlboký morálny konsenzus v idealizovaných podmienkach; na rozdiel od Habermasa neodvodzuje legitimitu z racionálne motivovanej dohody; a na rozdiel od marxistickej tradície nekladie do centra štrukturálny antagonizmus ako základný princíp politiky. Politický poriadok je skôr výsledkom stabilizácie vzťahov než realizácie normatívneho projektu. V tomto zmysle je Ryderov koncept bližší Deweyho chápaniu demokracie, bez teleologickej ambície „veľkého spoločenstva“.

Ryderova teória má zároveň výraznú internacionálnu dimenziu. Na rozdiel od štátocentrických modelov tvrdí, že princípy legitimacy musia byť aplikovateľné aj na medzinárodnej úrovni. Univerzálne hodnoty – sloboda, rovnosť, autonómia, dôstojnosť – chápe ako štrukturálne črty ľudskej skúsenosti (kap. 4). Jeho internacionalizmus tak nie je ani liberálno-kozmpolitický, ani revolučne internacionalistický; vyplýva z ontológie jeho teórie.

Sila knihy spočíva v jej systematickom dialógu s hlavnými prúdmi politickej filozofie 20. storočia. Ryder sa nepokúša iba kritizovať jednotlivé teórie, ale využíva ich aj pre vlastný projekt. Jeho kritika deliberatívneho racionalizmu a demokratického univerzalizmu je intelektuálne konzistentná a predstavuje vážnu výzvu pre dominantné modely legitimacy. Koncept spoločných záujmov ponúka alternatívu k homogenizácii aj fragmentácii pluralitných spoločností.

V marxistickej tradícii však konflikt nie je iba empirickou črtou spoločnosti, ale štrukturálnou vlastnosťou výrobných vzťahov. Spoločné záujmy nevznikajú v sociálnom vákuu, ale sú formované materiálnymi podmienkami a mocenskými vzťahmi. To, čo sa zdá ako „prekrývajúci sa záujem“, môže byť výsledkom hegemonického univerzalizácie záujmov dominantných skupín. Ryder síce zdôrazňuje pluralitu záujmov, no neponúka dostatočný aparát na analýzu mechanizmov, ktorými sa niektoré záujmy presadia ako spoločné a iné ostanú marginalizované. Bez takejto analýzy hrozí, že koncept spoločných záujmov bude implicitne legitimizovať existujúce rozloženie moci.

Tento deficit sa prejavuje aj v práci s kategóriou „žitého sveta“. Ak sú normatívne princípy odvodené z empiricky existujúcich praktík a skúseností, potom je nevyhnutné analyzovať, do akej miery sú tieto praktiky už formované ideológiou a materiálnou nerovnosťou. Bez robustnej teórie ideológie a hegemónie sa apel na skúsenosť môže zmeniť na naturalizáciu historicky špecifických mocenských konfigurácií. Stabilita spoločnosti nie je neutrálny fakt, ale môže byť výsledkom ekonomickej závislosti alebo internalizácie dominantných noriem. Ryderov model tieto procesy v tomto zmysle tematizuje nedostatočne.

Podobná neurčitosť sa objavuje aj v otázke štátu a autority. Ak majú byť inštitúcie organizované okolo spoločných záujmov, musí existovať aktér, ktorý tieto záujmy identifikuje a inštitucionalizuje. Ryder odmieta redukciu štátu na nástroj vládnucej triedy, no jeho alternatíva neposkytuje presvedčivé vysvetlenie materiálnych základov politickej autority. Bez analýzy ekonomických štruktúr zostáva štát chápaný ako koordinačný mechanizmus. Tým sa jeho teória posúva skôr k stabilizačnému opisu existujúcich poriadkov než k ich kritike.

Rovnaký problém sa prenáša na medzinárodnú úroveň. Ryderov „politický ekumenizmus“ chvályhodne kritizuje liberálny univerzalizmus, no globálny poriadok nie je iba priestorom pluralitných foriem života, ale aj systémom štruktúrálnej nerovnosti, nerovnomernej výmeny kapitálu a zdrojov, a geopolitickej dominancie. Bez hlbšej reflexie imperializmu a globálnej akumulácie kapitálu zostáva apel na medzinárodné spoločné záujmy normatívne oslabený. To, čo sa prezentuje ako spoločný záujem štátov alebo národov, môže byť asymetricky definované mocnejšími aktérmi a reprodukovať globálne hierarchie.

Ryderov model tak presvedčivo vysvetľuje, ako môže politická kooperácia pretrvávajúť v pluralitnej spoločnosti, no neposkytuje dostatočné nástroje na analýzu a transformáciu štruktúr systematickej dominancie. Jeho dôraz na prienik záujmov je analyticky plodný ako korekcia redukcionistického antagonizmu, no bez integrácie teórie moci, ideológie a materiálnych podmienok zostáva skôr teóriou stabilizácie než emancipácie. Práve tu sa nachádza jeho hlavné teoretické obmedzenie.

Napriek tomu predstavuje Ryderova kniha významný príspevok k súčasnej politickej filozofii. Spochybňuje dominantné modely legitimacy, založené na konsenze, deliberácii či antagonizme, a ponúka alternatívny rámec, ktorý sa snaží myslieť politickú kooperáciu v podmienkach hlbkej pluralizácie moderných spoločností. Aj tam, kde argumentácia zostáva neúplná, otvára otázky o vzťahu medzi stabilitou, pluralitou a legitímnosťou, a tým vytvára podnetný priestor pre ďalší teoretický výskum.

Michal Cibák

Michal Cibák
Univerzita Komenského
Filozofická fakulta
Katedra filozofie a dejín filozofie
Gondova 2
811 02 Bratislava 1
Slovenská republika
e-mail: cibak3@uniba.sk
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-9734-0864>